

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

MOZAIKA EWY SUROWIEC-BUTRYM TSM OSKARD, UL. DĄBROWSKIEGO 39 W TYCHACH

OPRACOWAŁ:

Konservator Dział Sztuki
mgr Aleksander Harkawy

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

MOZAIKA EWY SUROWIEC-BUTRYM

1. IDENTYFIKACJA OBIEKTU

Autor: Ewa Surowiec-Butrym

Urodziła się 26 kwietnia 1945 roku w Krakowie. Jest absolwentką krakowskiej Akademii Sztuk Pięknych, Wydziału Malarstwa i Grafiki w Katowicach. Ukończyła studia w 1969 roku w Pracowni Projektowania Graficznego pod kierunkiem prof. Tadeusza Grabowskiego oraz w Pracowni Grafiki Warsztatowej pod kierunkiem prof. Aleksandra Raka. Należy do Związku Polskich Artystów Plastyków od 1969 roku (nr legitymacji: 8057) i do Stowarzyszenia Pastelistów Polskich.

Obiekt: mozaika

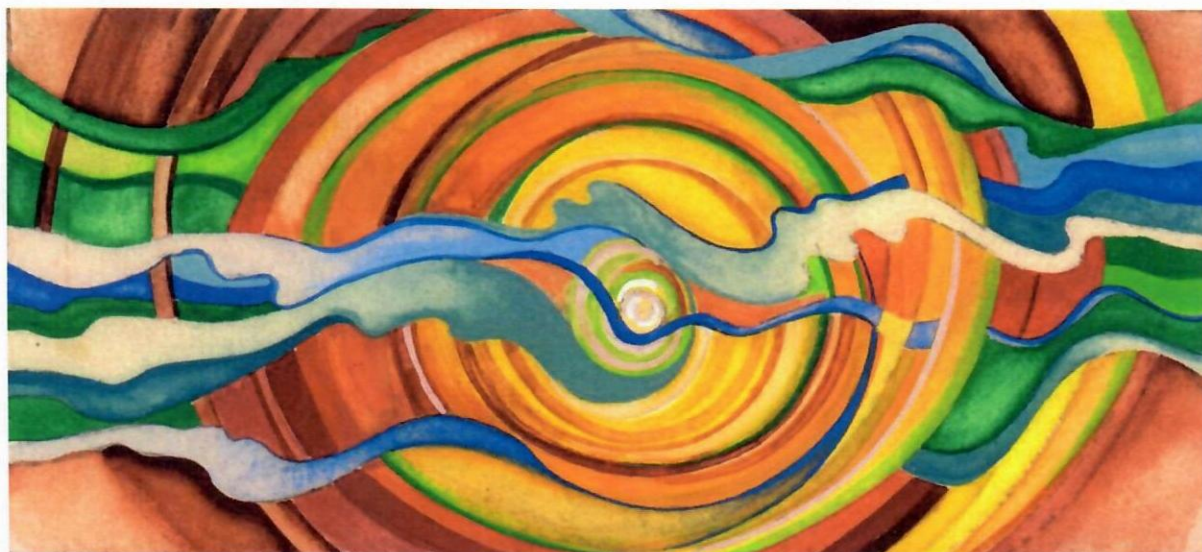
Lokalizacja: Mozaikę na budynku Tyskiej Spółdzielni Mieszkaniowej, TSM Oskard, Tychy, ul. Dąbrowskiego 39.

Datowanie: 1979 r.

Materiał i technika wykonania: płytki ceramiczne (z Łysej Góry) osadzone na zaprawie cementowej

Zakres ochrony konserwatorskiej: mozaika wpisana do Gminnej Ewidencji Zabytków ruchomych miasta Tychy, z dn. 27 sierpnia 2014 r.

Wymiary: wysokość: 644 cm, szerokość: 230 cm.

Fot. 1. Projekt mozaiki Ewy Surowiec-Butrym, 1979 r.

Fot. 2. Budynek TSM OSKARD, elewacja frontowa z mozaiką, stan z 2025 roku.

2. STAN ZACHOWANIA

Mozaika w przeszłości wielokrotnie poddawana była zabiegom reperacji i napraw. Ostatnie prace przeprowadzono na pocz. XXI w. W ramach przeprowadzonych prac zabezpieczono odspajające się krawędzie mozaiki oraz podklejono odspojone elementy, uzupełniono ubytki fug.

Na całej powierzchni mozaiki występują ubytki i uszkodzenia szkliwa kostek mozaiki o charakterze mechanicznym i wynikające ze zniszczeń spowodowanych pośrednio działaniem czynników atmosferycznych. Pod wpływem wilgoci na gorszych jakościowo płytkach widoczne są odspojenia warstwy glazury powstałe prawdopodobnie w wyniku krystalizacji soli rozpuszczalnych w wodzie pochodzących z cementów fug i podłoża.

W wielu miejscach występują uszkodzenia mechaniczne zarówno płytek mozaiki jak i podłoża. Zniszczenia te, w większości powstały w wyniku uderzeń mechanicznych lub w wyniku niewłaściwego użytkowania; na licu widoczne są ślady po kołkach rozporowych i montażu tablic. W kilku miejscach występują pęknięcia i odspojenia mozaiki od podłoża. Zniszczenia tego typu mogły powstać w wyniku błędów technologicznych powstałych podczas tworzenia mozaiki lub w wyniku działania fizycznych naprężeń wywołanych

zmianami czynników atmosferycznych; temperatury i wilgotności lub w wyniku pracy konstrukcji budynku.

Liczne odspojenia płytek w przeszłości były niefachowo naprawiane. W niektórych miejscach zaprawa wykruszyła się tworząc szczelny i dziury w spoinach, zarówno w tych pierwotnych, jak i uzupełnieniach.

Powierzchnia mozaiki jest zabrudzona. Najbardziej zabrudzona jest dolna partia obecnie niedostępna, za betonowymi donicami.

W większości w górnej partii na powierzchni płytek, widoczne są zachłapania zaprawą klejowo-cementową i farbą elewacyjną oraz pozostałości przemalowań farbą w sprayu - graffiti.

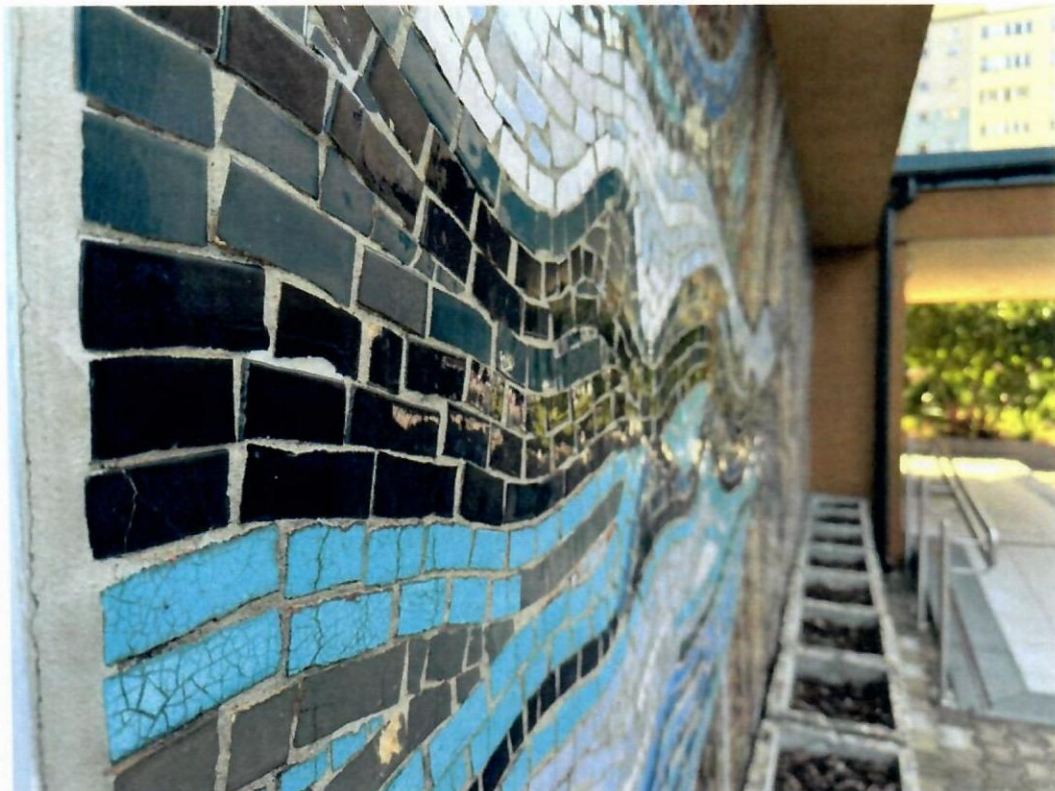
Fot. 3. Mozaika, widok ogólny, stan z 2025 roku.

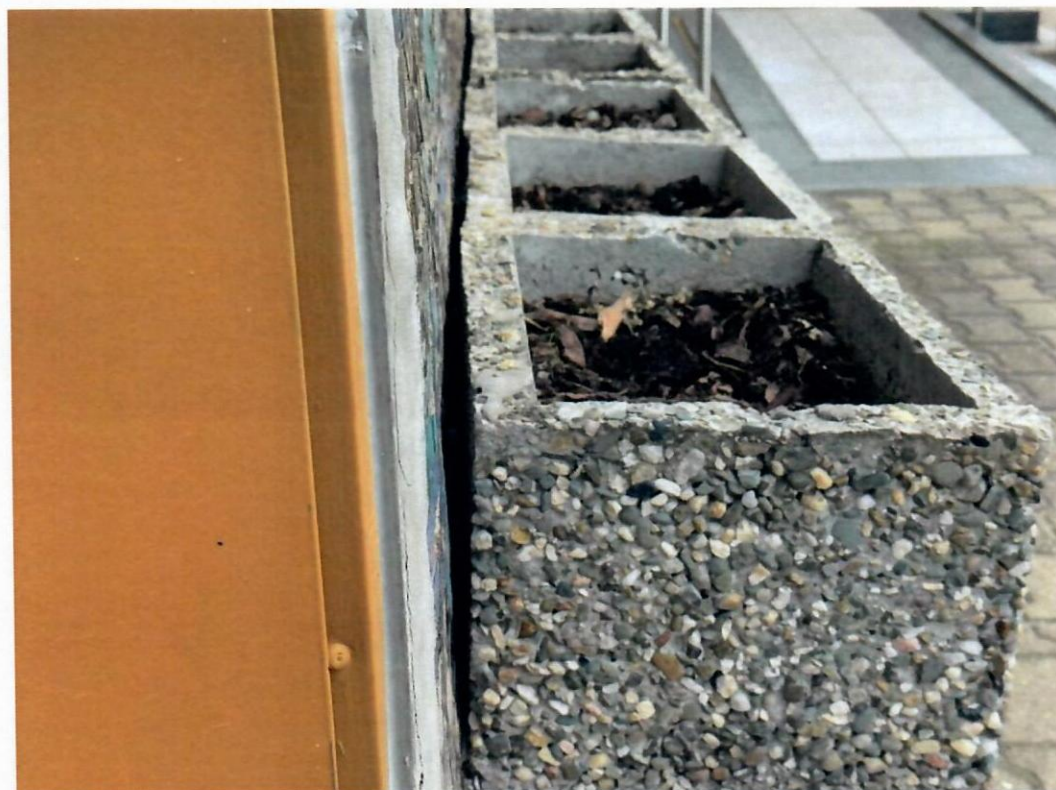
Fot. 4. Spękania i odspojenia szkliwa na powierzchni płytek.

Fot. 5. Spękania i odspojenia szkliwa na powierzchni płytek.

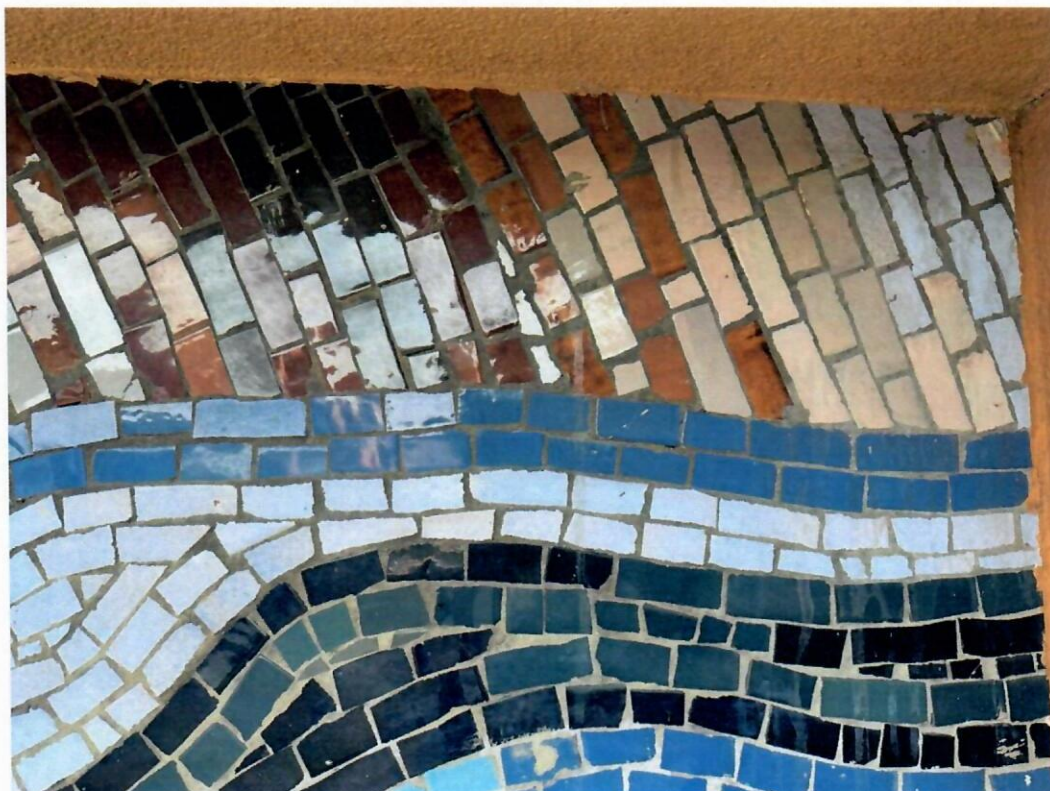
Fot. 6. Spękania i odspojenia szkliva na powierzchni płytek.

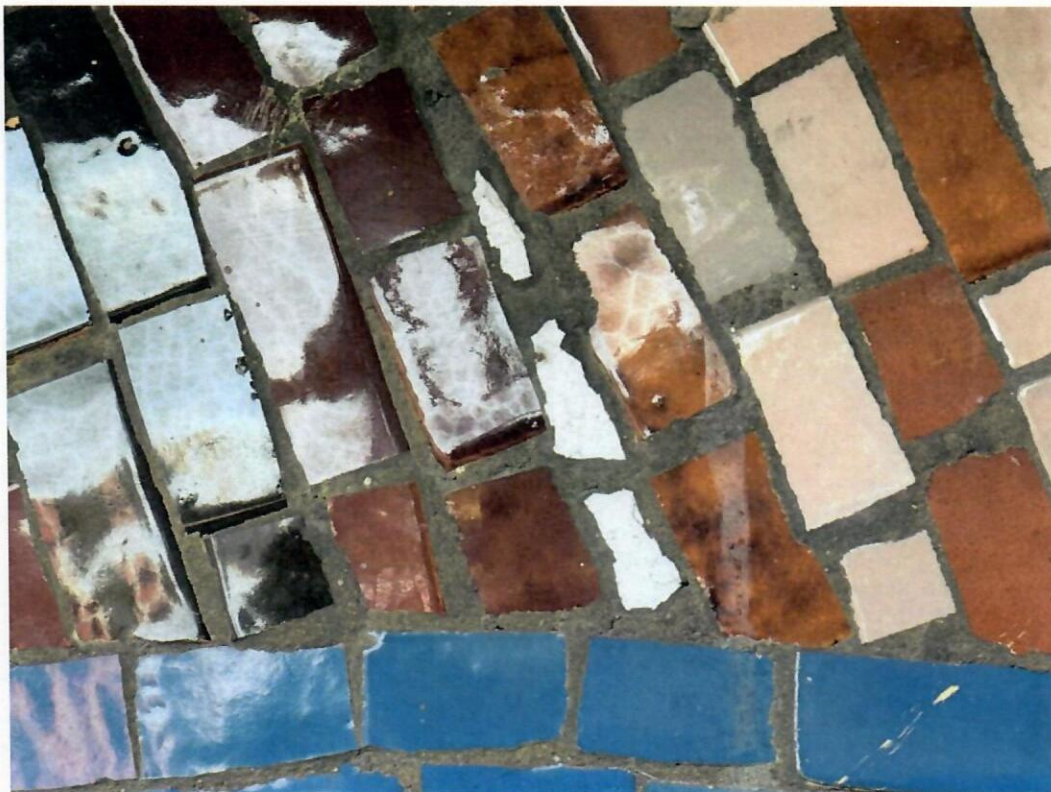
Fot. 7. Fragment mozaiki zasłonięty przez betonowe donice.

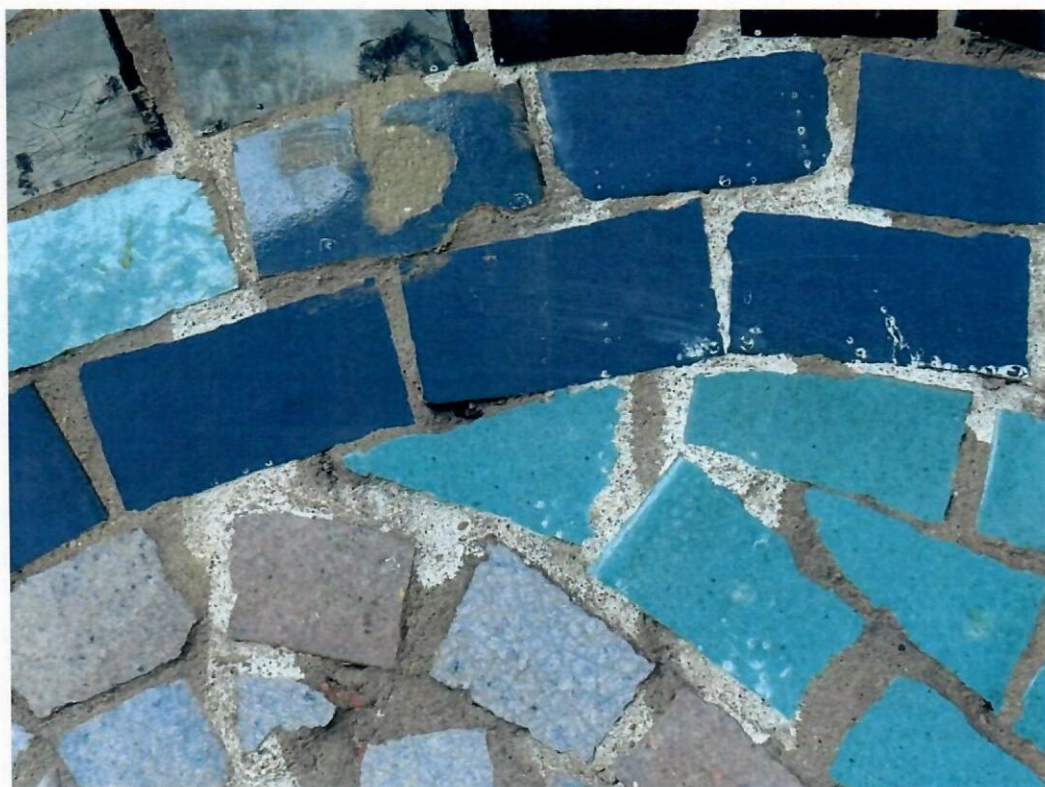
Fot. 8. Fragment mozaiki zasłonięty przez betonowe donice.

Fot. 9. Zabrudzenia i przemalowania (zachłapania farbami i zaprawą klejową?) na powierzchni płytek.

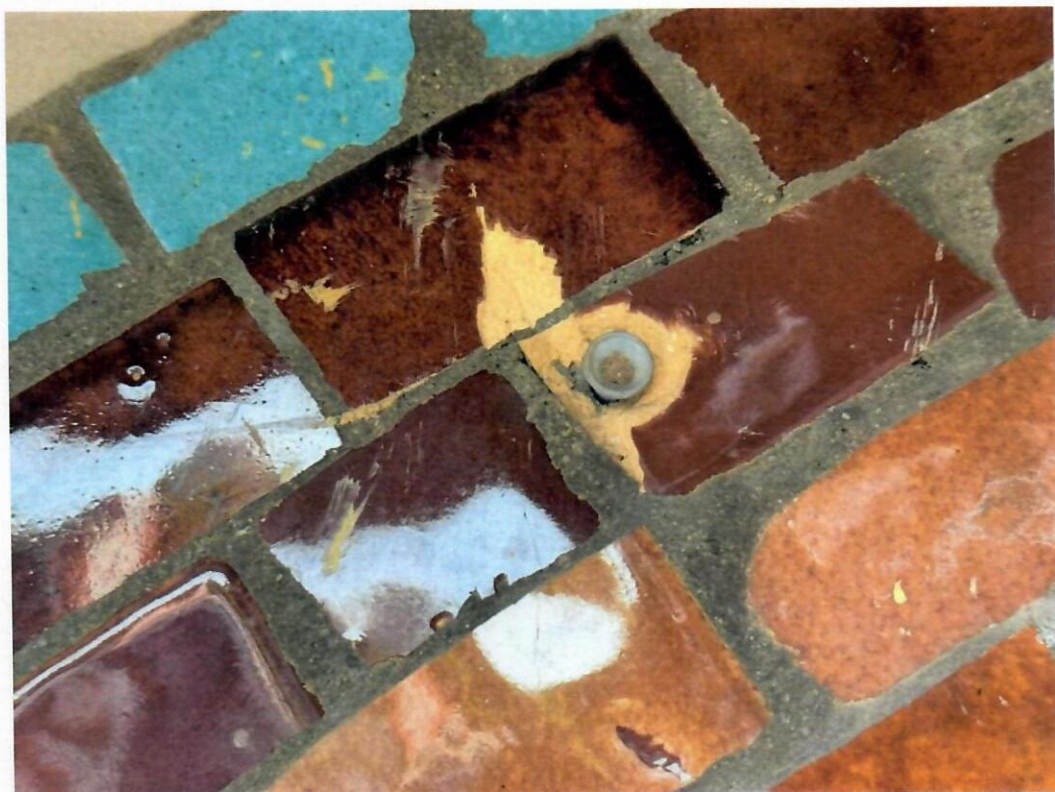
Fot. 10. Zabrudzenia i przemalowania na powierzchni płytek.

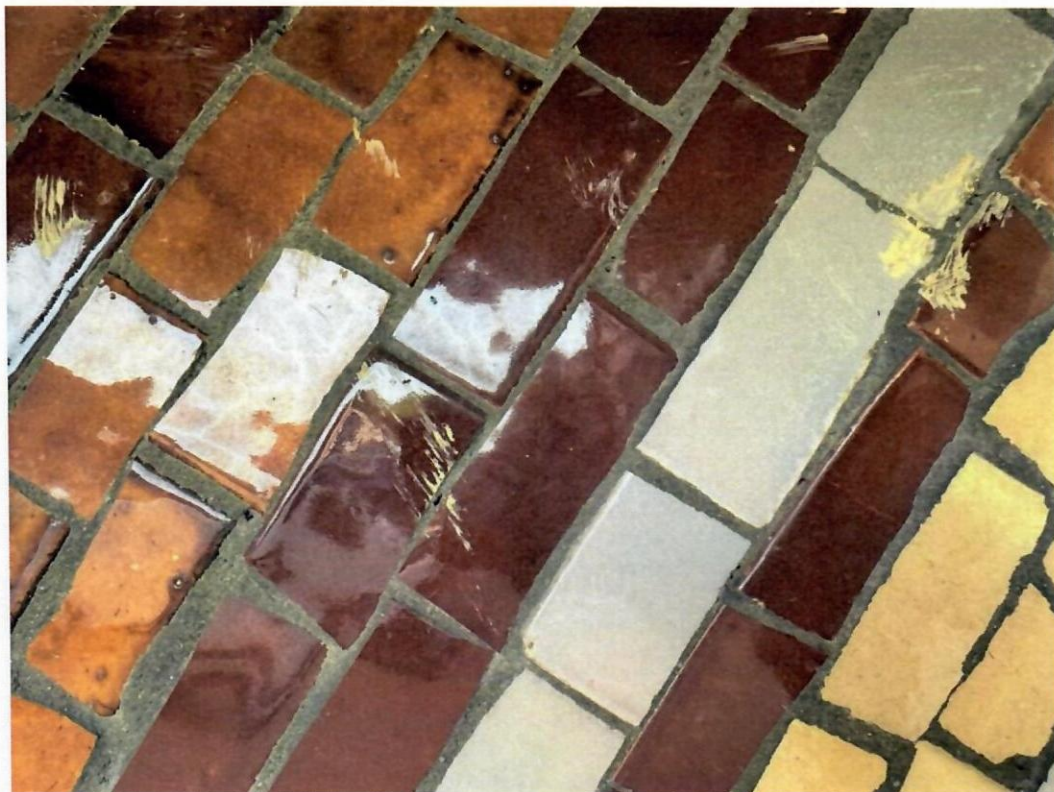
Fot. 11. Zabrudzenia i przemalowania na powierzchni mozaiki.

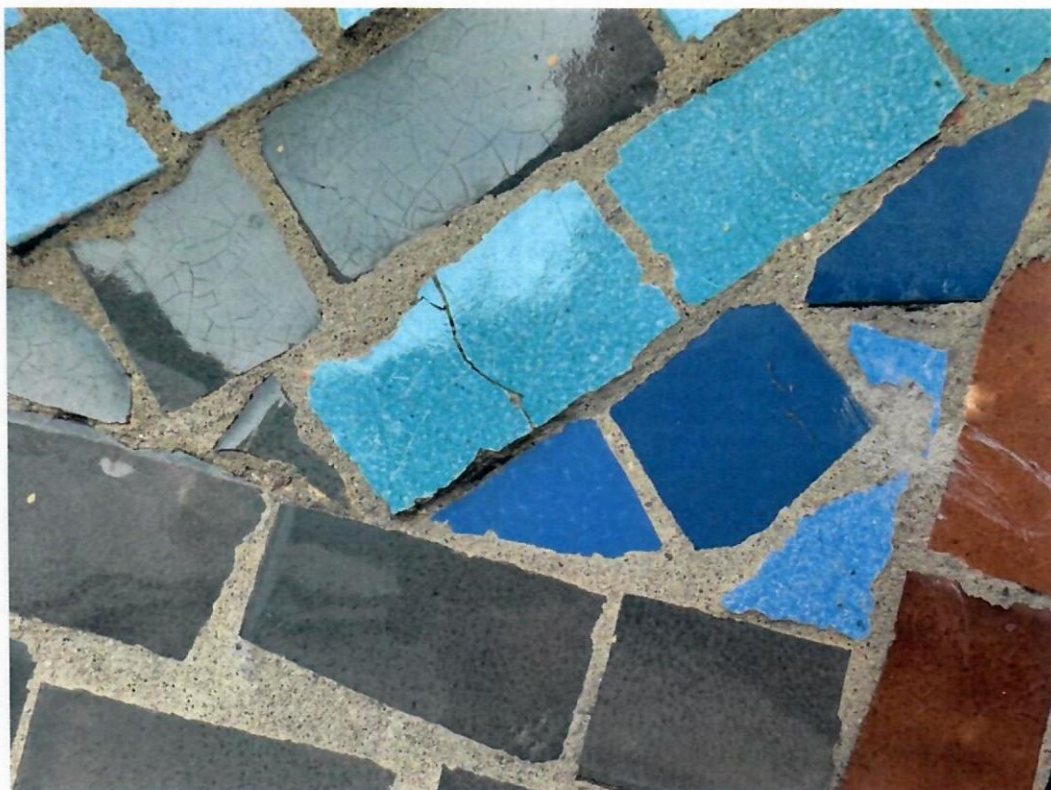
Fot. 12. Mechaniczne uszkodzenia szkliva na powierzchni płytek.

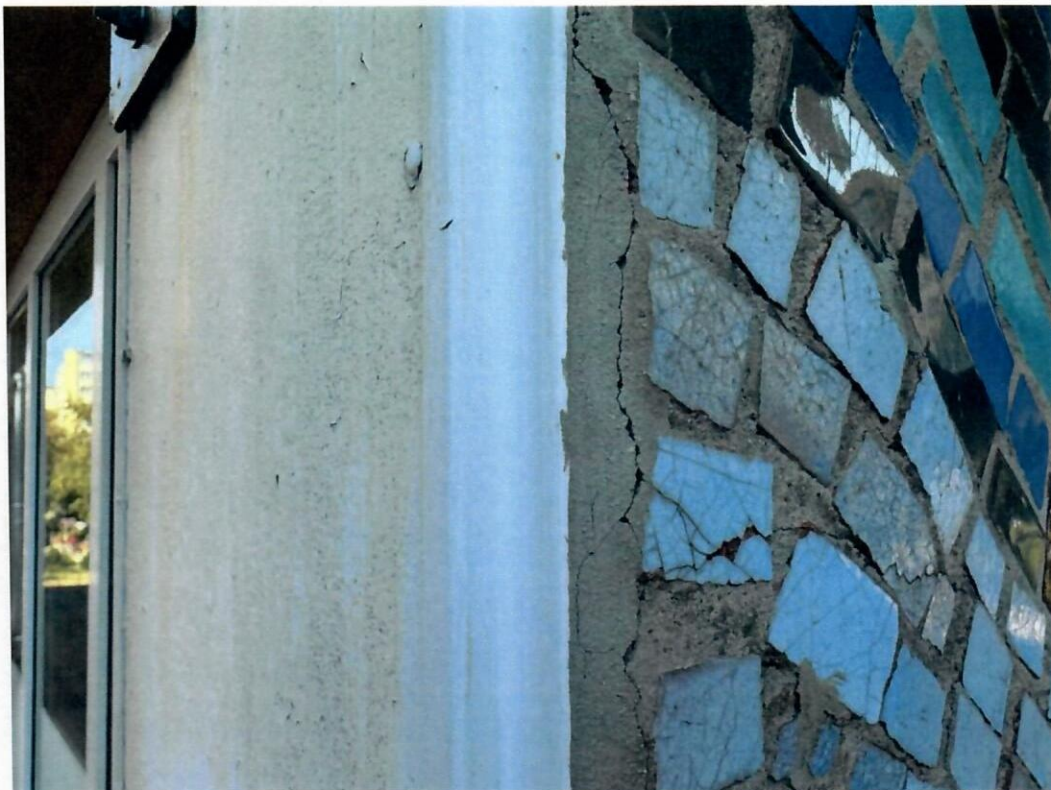
Fot. 13. Mechaniczne uszkodzenia szkliva na powierzchni płytek.

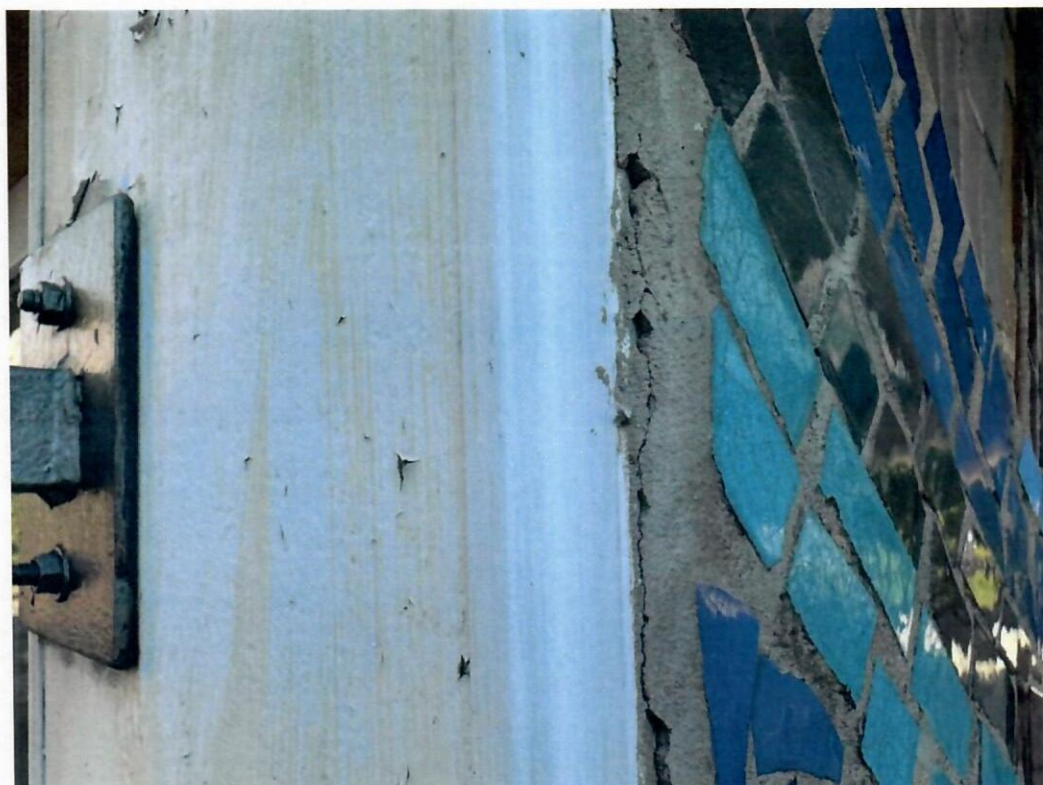
Fot. 14. Zabrudzenia i przemalowania (zachłapania farbami) na powierzchni płytek.

Fot. 15. Spękania i odspojenia szkliva na powierzchni płytek.

Fot. 16. Spękania i odspojenia szkliva na powierzchni płytek, pęknięcia na krawędzi mozaiki.

Fot. 17. Spękania i odspojenia szkliva na powierzchni płytek, pęknięcia na krawędzi mozaiki.

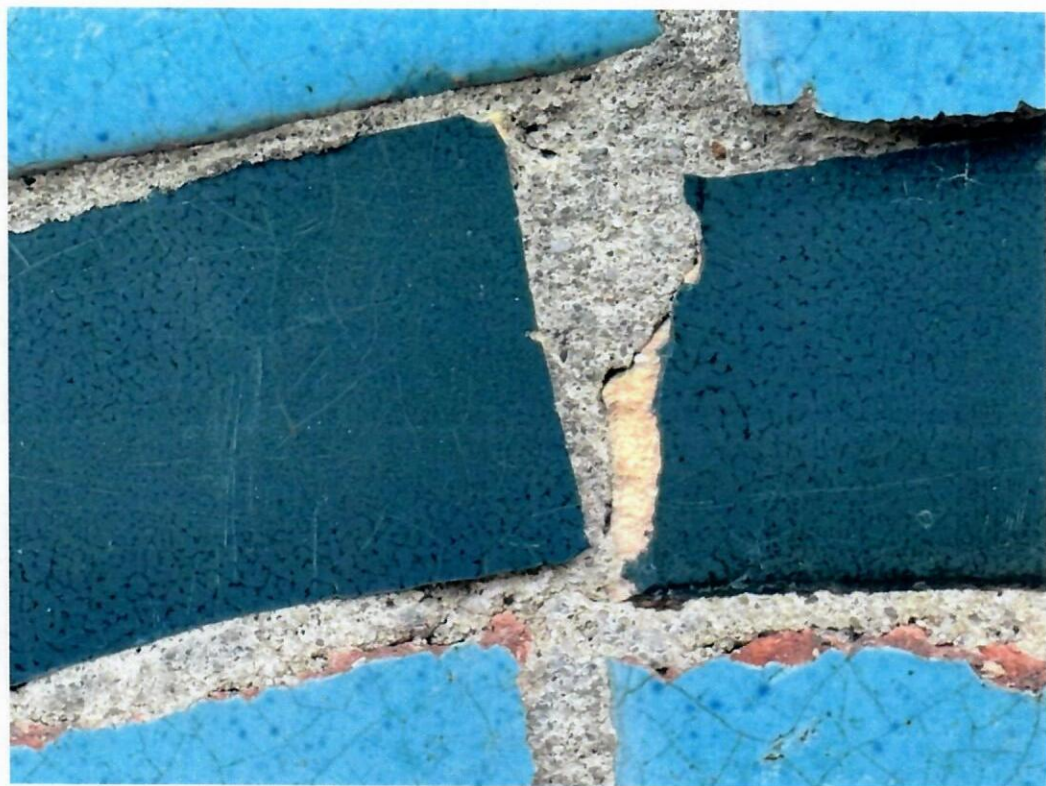
Fot. 18. Spękania i odspojenia szkliva na powierzchni płytek, pęknięcia na krawędzi mozaiki.

Fot. 19. Mechaniczne uszkodzenia szkliva na powierzchni płytek.

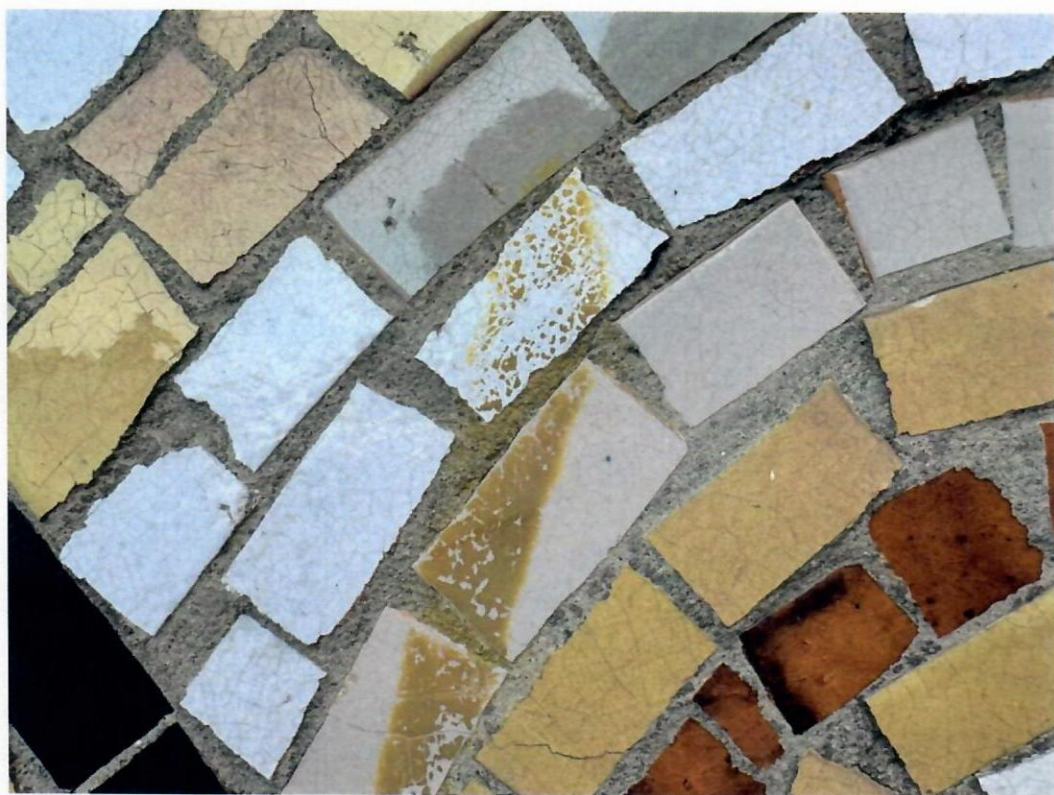
Fot. 20. Spękania i odspojenia szkliwa na powierzchni płytek.

Fot. 21. Spękania i odspojenia szkliwa na krawędziach płytek.

Fot. 22. Spękania i odspojenia szkliva na powierzchni płytek.

Fot. 23. Graffiti wykonane farbami w sprayu na powierzchni mozaiki.

Fot. 24. Graffiti wykonane farbami w sprayu na powierzchni mozaiki.

3. WNIOSKI I ZAŁOŻENIA KONSERWATORSKIE

Przewidywany zakres prac konserwatorskich obejmie pełną konserwację techniczną i estetyczną zachowanej części oraz zabezpieczenie powierzchni mozaiki przed dalszymi zniszczeniami powodowanymi przez czynniki atmosferyczne (hydrofobizacja).

W ramach konserwacji technicznej i estetycznej mozaiki wykonane zostaną zabiegi mające na celu:

- podklejenie odspojonych płytek od podłoża,
- powtórne osadzenie źle wklejonych i przemieszczonych elementów w trakcie poprzednich reperacji,
- podklejenie odspojień szkliwa,
- usunięcie soli rozpuszczalnych w wodzie do rozszerzonego środowiska,

- usunięcie nawarstwień, przemalowań i zabrudzeń z powierzchni mozaiki,
- uzupełnienie ubytków fug (zaprawy na której osadzono płytki),
- uzupełnienie ubytków płytek i szkliwa w odpowiednim kolorze.

4. POSTĘPOWANIE I PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

1. **Wykonanie dokumentacji fotograficznej** obrazującej stan zachowania obiektu przed konserwacją zwracając szczególną uwagę na zniszczenia i brakujące partie.
2. **Ustawienie rusztowania** umożliwiającego swobodny dostęp do wszystkich partii mozaiki.
3. **Demontaż donic.** Donice znajdujące się przed mozaiką, zasłaniające lico obiektu należy zdemontować.
4. **Pobranie próbek z obiektu i wykonanie badań** stwierdzających stopień zawartości soli rozpuszczalnych w wodzie w strukturze ceramicznej płytek. Próbki zostaną pobrane z różnych miejsc obiektu, zwłaszcza z miejsc gdzie zaobserwowano wysolenia. Decyzję o konieczności badań należy podjąć, na podstawie szczegółowych oględzin miejsc w których występują wysolenia.
5. **Wstępna impregnacja wzmacniająca elementy ceramiczne płytek** o osłabionej strukturze poprzez wprowadzenie preparatów impregnujących, dających efekt hydrofilny np. preparaty Remmersa w zależności od stopnia zniszczenia KSE OH, KSE 300 E lub KSE 500 E. Zabieg ten ma na celu zabezpieczenie i wzmocnienie osłabionych elementów podczas dalszych prac. Jeśli zajdzie taka konieczność należy również wstępnie podkleić większe odspojenia oraz zabezpieczyć je na czas trwania kolejnych zabiegów kitami odwracalnymi na bazie żywic termoplastycznych (np. żywicą Paraloid B 72 w toluenie z wypełniaczem kwarcowym). Zalecenia te dotyczą przede wszystkim płytek w których szkliwo jest odspojone i uniesione.
6. **Usunięcie wtórnych uzupełnień** –cementowych w miejscach ubytków fug mozaiki. Wtórne uzupełnienia należy usunąć poprzez mechaniczne wykucie lub wycięcie (na głębokość ok 2 cm).

7. **Usunięcie wtórnych powłok malarskich** z powierzchni mozaiki. Dobór metody uzależniony jest od skuteczności prób wykonanych na obiekcie. Wtórne powłoki malarskie można np. zdejmować mechanicznie jednocześnie wspomagając proces oczyszczania strumieniem pary wodnej lub chemicznie. W miejscach, gdzie powłoka farby silnie przylega do podłoża, proponuje się użycie własnych preparatów na bazie DMF lub gotowych np. AGE, Alkutex Abbeizer (Remmers) jako zmiękczacza starych powłok malarskich. Czynność należy przeprowadzać na tyle delikatnie aby nie uszkodzić czyszczonej powierzchni.
8. **Usunięcie wtórnych nawarstwień** z powierzchni mozaiki. Nawarstwienia cementowe zalegające na licu mozaiki należy usunąć mechanicznie. Powierzchnię mozaiki oczyścić z zabrudzeń powierzchniowych. Decyzję o rodzaju metody należy podjąć na podstawie prób wykonanych na obiekcie. Zaleca się metodę chemiczną na bazie gotowych preparatów, np. Fassadenreiniger Paste (Remmers), środków powierzchniowo czynnych, środków niejonowych lub odczynników chemicznych, słabe roztwory kwasu HF (stosować tak by nie uszkodzić szkliwa). Metoda oczyszczania powinna być sprawdzona i bezpieczna dla obiektu. Preparaty należy nakładać powierzchniowo w formie żelu poprzez pędzlowanie. Działanie chemiczne preparatów można wspomagać myjką ciśnieniową, wytwornicą pary wodnej oraz miękkimi szczoteczkami. Ciśnienie należy dobrać odpowiednio do właściwości mechanicznych czyszczonego materiału.
9. **Odsolenie porowatych materiałów** (płytki ceramiczne bez warstwy szkliwa) znajdujących się w obiekcie metodą swobodnej migracji soli rozpuszczalnych w wodzie do rozszerzonego środowiska. Decyzję o konieczności wykonania zabiegu należy podjąć na podstawie oględzin elewacji po postawieniu rusztowania (zob. pkt 3 programu). Zabieg wykonywany będzie w razie konieczności kilkakrotnie, aż do uzyskania prawidłowej zawartości soli w strukturze obiektu. Odsalanie przeprowadzane będzie w partiach, gdzie stwierdzono podwyższoną zawartość soli. Jako okłady wykorzystana będzie np. pulpa celulozowa w mieszaninie z kaolinem, nakładana na mokro.
10. **Podklejenie odspojień mozaiki.** Odspojenia mozaiki należy podkleić metodą iniekcji, do tego celu można zastosować, np KSE 500 STE z wypełniaczami KSE Füllstof A+B firmy Remmers, lub wapno hydrauliczne typu Ledan TB1.
11. **Uzupełnienie ubytków podłoża** zaprawami mineralnymi o kolorze i strukturze dobranej do elementów oryginału, np. zaprawa renowacyjna Remmers Restauriermörtel SK.

12. **Uzupełnienie drobnych ubytków w płytkach** należy wykonać zaprawą mineralną barwioną w masie, o właściwościach optycznych i wytrzymałościowych zbliżonych do oryginału, np. Restauriermörtel Remmers, zaprawy Optolith.
13. **Uzupełnienie warstwy szklwienia.** Ubytki szklwia należy uzupełnić masami barwionymi na odpowiedni kolor, np. żywica epoksydowa Epoxy BS 3000, zabezpieczona warstwą stabilizującą promieniowanie UV , lakier PURAQUA TOP 2K SG firmy Remmers, żywica akrylowa typu Paraloid. Przed uzupełnieniem ubytków należy wykonać próby, tak by dobrany środek jak najwierniej imitował powierzchnię uzupełnianej płytki.
14. **Wykonanie spoinowania mozaiki.** Spoiny należy wykonać gotowymi zaprawami renowacyjnymi o kolorze dobranym do fugi pierwotnej, np. Fugenmörtel TK Remmers.
15. **Hydrofobizacja.** Mozaikę należy zabezpieczyć przed bezpośrednim działaniem wody opadowej poprzez pokrycie lica muru preparatami hydrofobowymi np. Funcosil SNL – Remmers. W przypadku miejsc szczególnie narażonych na działanie wody; powierzchnie poziome należy zastosować preparat Funcosil WBS Grundierung.
16. **Rozbiórka rusztowań.**
17. **Wykonanie dokumentacji konserwatorskiej.** Po zakończeniu należy wykonać dokumentację opisową i fotograficzną z przebiegu prac.

Po wykonaniu prac konserwatorskich należy uporządkować teren wokół obiektu zapewniając spadki tak by woda opadowa możliwie najszybciej była odprowadzana do systemu kanalizacji burzowej.